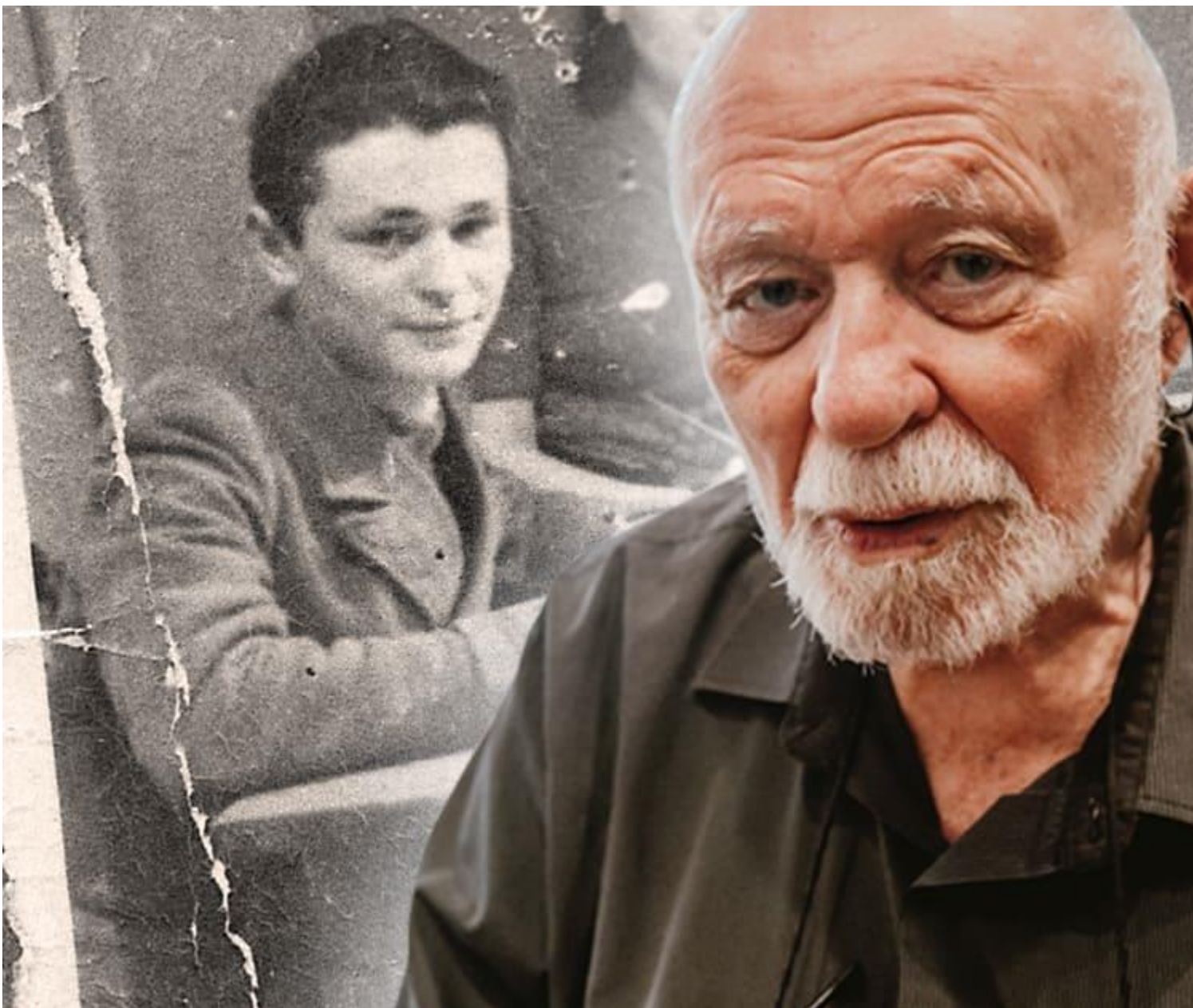

דן הדני, ניצול השואה בן ה-100, עדיין זוכר הכל

[יעל אינגל](#) | היסטוריה ישראלית

יום השואה | 02.05.24

דון זלוצבסקי איבד את כל שהיה לו בשואה: את שגרת חייו, את כל משפחתו ואת אמונתו באדם. בדרך הוא שרד, בחוכמה ותושייה, את אושוויץ, סלקציה של מנגלה, עבודות פרך וצעדת מוות ובנה לעצמו חיים חדשים בארץ כדן הדני - צלם ועיתונאי לו תפקיד חשוב בתיעוד המתרחש במדינה היהודית אליה זכה לעלות. את זיכרונותיו מהתופת הדחיק במשך עשרות שנים ורק בגיל 92 החל לספר על השואה והתקומה שלו.

מימין, דן הדני בביקורו בספרייה הלאומית, 2024. צילום: דויד פרץ. משמאל דון זלוצבסקי בנעורותו בגטו לודז', סביבות 1941.

לפני חודשים ספורים הגיע העיתונאי והצלם דן הדני לביקור בספרייה הלאומית שאך נחנכה בירושלים, הבית החדש של [אוסף הצילומים האדיר שאצר בקריירה הארוכה שלו](#). זהו ארכיון צילומים שמקיף כמעט כל אירוע בתולדות המדינה, מסוף שנות השישים ועד שנת 2000, שנמסר אל הספרייה בסדר ובארגון מופתי. זו הייתה עבודת חייו, וכדי כשהיא תישמר היטב ותמשיך להיות רלוונטית, בחר הדני להעביר את הארכיון המלא של צילומיו לידי הספרייה הלאומית, שם חלקו הגדול נגיש דיגיטלית באתר הספרייה.

באוגוסט 2024 ימלאו להדני 100 שנים. הוא צלול, סיפוריו מרתקים ויש לו הרבה לספר. מעבר לקריירה שלו כצלם ועיתונאי, סיפור חייו יוצא דופן, ושוזר בין ילדות מאושרת, התבגרות בגטו, במחנה השמדה ובמחנות עבודה וחיים חדשים ומאתגרים במדינת ישראל, שבמהלכם המציא את עצמו מחדש, יותר מפעם אחת. הדני הוא איש מיוחד, 100 שנותיו לא ניכרות עליו בחדות מחשבתו ודיבורו הרהוט. הסתכלותו על החיים ממרום שנותיו וניסיונו, מפוכחת והוא אינו עסוק בחרטות או בשאלות על העבר

דן הדני בביקורו בספרייה הלאומית, 2024. צילום: דויד פרץ

מה היה קורה אילו?

פעמיים היו בני משפחתו של דן הדני בדרכם לישראל עם הסרטיפיקט המיוחד לארץ ישראל. בשנת 1925, כשהדני היה עוד תינוק, הייתה משפחתו כבר בדרך לאונייה שתקח אותם לישראל. בנמל פגשו במקרה חבר טוב של אב המשפחה שברח מפלסטינה וסיפר על פוגרומים של ערבים ביהודים שמתחוללים בארץ המובטחת. הוא השביע אותם שיחזרו לפולין ולא יסכנו את חייהם בארץ, וכך עשו. הפעם השנייה הייתה ב-1936. כשכבר ארזו את כל מיטלטליהם, אב המשפחה, קלמן, לקה בדלקת קשה בכיס המרה ונסיעתם בוטלה.

שאלנו את הדני כיצד הוא מרגיש בנוגע לכך שמשפחתו כמעט וניצלה מהגורל הידוע של יהודי אירופה במלחמה, האם חש עצב או כעס על הפספוס הזה? "זה היה הגורל שלנו", הוא ענה בהחלטיות.

התמונה המשפחתית היחידה ברשותו של דן הדני עם הוריו ואחותו. התמונה לקוחה מתוך עותק של הסרטיפיקט שניתן להם לעלייה לארץ ישראל אותו שלחה אימו לחברה שלה בארץ וכך ניצלה התמונה והגיעה לידיו של דן הדני שנים לאחר מכן בדרך לא דרך.

דן הדני נולד לפני מאה שנה, בשנת 1924, בשם דן [מבוטא דון] זלוצבסקי, בלודז' שבפולין. משפחתו הגרעינית כללה בסך הכל ארבעה אנשים – הוא, אחותו והוריו. אביו היה חייט במקצועו ואמו תופרת. "גדלתי בבית יהודי מאוד ציוני. אבי, קלמן, היה פעיל במפלגת "פועלי ציון" וכילד הייתי מגיע הרבה פעמים להכשרות של קבוצות שעמדו לנסוע לישראל", הוא נזכר. האם, לאה, הגיעה ממשפחה דוברת גרמנית. זו השפה שדן וסבינה, אחותו הגדולה ממנו ב-3 שנים, ידעו על בוריה, מה שהציל אותם לא פעם בהמשך. ההורים היו אומנים של ממש בעבודתם והבית כולו סבב סביב שולחן התפירה הגדול שעליו היו עובדים. מהם ספג הדני את היושרה, המקצועיות והאהבה שהיו חלק מהעשייה והאווירה בבית בו גדל. יחד חיו בבית שוקק חיים ומלא חום ואהבה. כשהוא מעלה זיכרונות מלפני המלחמה הוא רואה לנגד עיניו את אימו, מחכה לו בבית בכל יום כשחזר מבית הספר העממי. יחד הכינו את ארוחת הצהריים. הוא צפה בזמן שבישלה, וכך למד לבשל. מאז, בכל פעם שהדני בישל, הוא נשא חלק מאמו איתו.

אביו, קלמן, היה אדם מיוחד: איש מקצוע מהמדרגה הראשונה, ציוני פעיל, חבר בבית כנסת שבו גם היו משרדי הארגון בו התנדב – "לינת הצדק" – ארגון למתן עזרה ראשונה רפואית לנזקקים, בעיקר בשעות הלילה. הדני ואביו אספו יחד בולים וטיפחו אוסף בולים נרחב, ובו בולים מכל רחבי אירופה, כולל מגרמניה הנאצית. האוסף המפואר נותר נטוש באושוויץ יחד עם כל חפצי המשפחה שנארזו במזוודות ונלקחו איתם כשנלקחו מהגטו ב-1944 אל מותם או שיעבודם לעבודות פרך.

האנטישמיות והפוגרומים היו רק ההתחלה

כשהדני מגולל את סיפור ילדותו בפולין, האנטישמיות היא חלק בלתי נפרד ממנה, דוגמא אחת זכורה לו במיוחד. בשבת אחת, בזמן טיול משפחתי קבוע לפארק עירוני גדול בו נהג לשחק שח, פרץ פוגרום של חוליגאנים פולנים ביהודים. רבים מאלו שלא נפצעו או נהרגו על ידי הפורעים נמחצו בדרך לשערי היציאה בדרך החוצה מהפארק. הדני ומשפחתו לא זוהו כיהודים בגלל מראם המודרני אך כמעט ונדרסו על ידי ההמון המפוחד וניצלו משם בשן ועין.

"הייתה אנטישמיות רבה בכל מקום" הוא מספר. "לא פעם הטיחו בי את האשמה – 'אתה הרגת את ישו', כאילו לא עברו אלפי שנים", אבל מוסיף – "ואני יכול להבין גם למה, וזה ממש לא לטובת העם היהודי". כילד וכנער שביתו היה מקום מפגש חברתי, עסקי ופוליטי, הוא שמע על עושק ורמאויות שיהודים התרברבו בהם. הוא זוכר סיפור אחד של חייט אחר שהתפאר כיצד הצליח למכור לפולני חליפה שרצה להיפטר ממנה, ושהיתה גדולה על האיש בכמה מידות. בכל פעם שהפולני הסתכל במראה, החייט משך את החליפה לכיוון אחר. הוריו גינו התנהגויות כאלה מכל וכל והדני פיתח סלידה מכל חוסר יושר.

תחילת המלחמה

עשרה ימים אחרי שפולין נכבשה על ידי הצבא הנאצי, הגיעו הנאצים לעיר לודז' והודיעו שיהרגו את כל הגברים היהודים בגילאים מסוימים. היום הזה נצרב בזיכרונו של הדני. יחד עם משפחתו ניסה לברוח לכיוון ורשה, הוא ועוד מאות אלפי יהודים נוספים, אך ללא הועיל. הגרמנים השתלטו על נהר האנשים הבורחים בדרכם לוורשה. משפחתו של הדני לא התלבשה כיהודים ודיברה גרמנית מעולה ולכן הצליחה לחמוק מההתעללויות, אך שם לראשונה ראה הדני את האכזריות הנאצית, אכזריות שחוזרת אליו היום בסיוטיו: "הם הפשיטו יהודים מבוגרים, השאירו אותם רק עם ציצית והצליפו עם שוט על האיברים הצנועים שלהם. הם הרגו אנשים בסתמיות בצידי הדרכים", הוא נזכר. "אני רואה לנגד עיניי אירוע שהיה שם – קבוצה של שלושה גרמנים עומדת סביב יהודי אחד, ועם פינצטה מוציאים אחת אחת את השערות מהראש שלו כך שתישאר צורה של צלב קרס. זה היה סאדיזם טוטאלי ואני הבנתי – בני אדם הם חיות."

להוריו של הדני, שהעריצו את התרבות הגרמנית, היה קשה מאוד להתמודד עם מעשיהם של הגרמנים, אותם תפסו כאנשי תרבות ורוח. מה שראו באותם ימים שבר את ליבם. אבי המשפחה, קלמן, מעולם לא התאושש משברון ליבו. הוא מעולם לא חזר לעצמו והשבר הזה היה מה שהרג אותו בסופו של דבר, ב-1942, רעב וחולה בגטו לודז'.

מארבעה שנים הארוכות של המשפחה בגטו לודז' הדני לא זוכר הרבה, למעט את גסיסתו ופטירתו של אביו. "היינו בהישרדות, כל אחד עם עצמו" הוא מספר. "כשעליתי לארץ שאלו אותי למה לא עשינו כלום, לך תסביר שאתה היית בתוך אי, אתה מנותק! הגרמנים לאט לאט מרגילים אותך לכך שזו המציאות." הוא זוכר שסבל בגטו חרפת רעב, למרות שהמשפחה ניסתה לגדל בהיחבא מעט ירקות בעציצים במרפסת מאולתרת שהייתה להם. הקצבת האוכל הייתה זעירה – פרוסת לחם אחת בבוקר ואחת בערב: "אני בטוח שההורים תרמו ממנת האוכל המוקצבת שלהם עבורי ועבור אחותי. אין לי הוכחה לזה אבל אני הרגשתי". את המתאבדים על גדר הגטו המחושמלת הוא גם לא שוכח. כמו רוב תושבי גטו לודז', הוא ואחותו אולצו לעבוד עבור הצבא הנאצי. התמונות היחידות שיש לו מאותן שנים הן ממפעל המגפיים בו עבדו, שם יוצרו מגפיים ממולאות קש עבור החיילים הגרמנים.

דון

דון זלוצובסקי משמאל, במפעל ליצור מגפיים לצבא הגרמני בגטו לודז', סביבות 1941

תמונה שצולמה במפעל ליצור מגפים לצבא הגרמני בתוך גטו לודז', סביבות 1941. משמאל עם הטלאי הצהוב, מנהל משמרת הלילה של המפעל, מעליו סבינה זלוצבסקי, אחותו הגדולה של הדני, ומעליה דון סלוצבסקי (היום דן הדני)

בסלקציה של ד"ר מנגלה

על הנסיעה המסוימת מהגטו לאושוויץ, הוא כותב בהרחבה באתר האינטרנט שהקים. לא רציתי לכתוב ספר, כי אני חושב שיותר אנשים יקראו את זה באתר", הוא מסביר. עד לרגע ההוא, בכל שנות הגטו, אימו ואחותו לא נפרדו ממנו. בכאוס המוחלט של הגעת הרכבת לרציף, הוא הופרד מייד מאחותו ומאמו. אימו נרצחה באותו היום. אחותו, ככל שהצליח לברר, נרצחה כמה חודשים לאחר מכן באחד ממחנות העבודה, ליד ים הבלטי. "אין יום שעובר, שאני לא חושב על כל המשפחה ומתגעגע. מאחותי ואמא שלי אפילו לא הספקתי להיפרד" הוא נאנח. בניגוד למשפחתו, הדני עבר כמה מחנות עבודה שונים ושרד. בכל אחד, כך הוא מספר, ניסים, צירופי מקרים, מזל ושכל ישר עזרו לו לשמור על חייו.

לאחר שבועות ספורים באושוויץ התקיימה סלקציה של ד"ר מנגלה. כדי למנוע כל אפשרות להתמרדות האסירים, התחילו להתעללויות בהם ימים קודם לכן. "היינו עירומים והיינו צריכים לקפוץ קפיצות צפרדע, במשך שעות. מי שזה לא היה בכוחותיו חטף מכות רצח", מספר הדני. הם הסתדרו בחמישיות לקראת בואו של מנגלה, שלא נהג לדבר, אלא רק להורות עם אצבעו על מי שעליו לצאת מהשורה ולהצטרף לקבוצת הנושרים, המיועדים למוות מייד. כשהגיע להדני הצביע מנגלה לכיוונו. הדני שאל בגרמנית רהוטה: "אליי אתה מתכוון?" ומנגלה ענה "תמשיך לעמוד, כלב". האיש שמאחורי הדני, האחרון בחמישייה היה חסר המזל שנרצח באותה סלקציה.

מי שעבר את הסלקציה נבחר לעבודות פרך במפעלי ביסינג שבמחנה בראושווייג, שהוסבו במלחמה לייצור טנקים גרמניים. הקור ששרר שם בחורף 1944 היה כה קיצוני עד כי לרבים קפאו אצבעות הרגליים. "היו שהתעוררו בלילות מנגיסות עכברושים שהתגלו רק כשהגיעו מהאיזור הקפוא לאזור בו היה עדיין בשר חי, אז היה האדם מתעורר בצרחות, זה היה נורא", מספר הדני, שבמזל ותושייה מצא חתיכות של שק מלט ריק, שעשוי מכמה שכבות נייר, ועטף בהן את כפות רגליו נגד הקור והעכברושים.

לאחר כמה ימים הועבר למחנה עבודה בעיירה סמוכה, פשלדה. אחד ממנהלי המקום, מייסטר היילר, תחתיו עבד הדני, היה נציג המפלגה הנאצית. היילר היה ידוע באכזריותו ואפילו הגרמנים האחרים פחדו ממנו. "אני עבדתי במשמרת לילה – 6 בערב עד 6 בבוקר – כמו המייסטר הזה, והוא הראה לי מה אני צריך לעשות: איך להרים גוש ברזל במשקל 42 קילוגרם, לקרב אותו למחרטה בזווית מסוימת ולרתק אותו למקומו כך שהמחרטה תעבד אותו לגודל הרצוי. זכרתי שהוא החזיק את הברזל בזווית מיוחדת ועשיתי בדיוק אותו דבר כמוהו."

בזכות הקליטה המהירה שלו הבין הדני מה נדרש ממנו. למרות שמעולם לא עבד קודם במקצוע טכני, ובעצמו שקל באותם ימים בסביבות 40 קילוגרמים, הצליח תוך ימים ספורים להביא לתפוקה לא רעה. בזכות הגרמנית שבפיו יכלו השניים לשוחח, ובמשמרות הלילה הארוכות המייסטר היה מספר לו על חייו וכיצד התגלגל למפלגה הנאצית. "פעם אחת הוא הביא לי אפילו פרוסת לחם, מי שמע על דבר כזה? או אפילו מעט מתחליף קקאו שהיה להם בקנטינה, קראו לזה ארזץ-קקאו. זה היה לא יאומן בשבילי!" רגעים קטנים כאלה נתנו לו כוח ותקווה בימים הקשים ביותר.

שמחתי, אבל לא ידעתי על מה אני שמח

הדני הועבר לעבודת פרך בכמה מחנות שונים. בדרך לאחד מהם נאלץ לצעוד ב"צעדת מוות", גם אותה שרד. לקראת סוף המלחמה היה במחנה רוונסבריק, כחלק מקבוצה שנועדה להחלפה, אולי עם שבויי מלחמה גרמנים. קציני ה-SS דרשו מאנשי הקבוצה ללכת ביער ולהיכנס למחנה אחר. "הייתי בטוח ששם ירצחו אותנו" הוא מספר "אבל לא, אלה היו צריפים ששייכים לארגון אונר"א ושם חילקו לנו חבילות מזון – עם אוכל משומר וסיגריות". גם פה התגלתה חוכמת החיים של הדני הצעיר. "צריך לזכור – אנחנו מדברים על אנשים שהיו מורעבים במשך חודשים ושנים, לאכול אוכל כזה ולהתנפל עליו זה ממש מסוכן, את זה אני הבנתי, אני פשוט ידעתי מעצמי". רבים מאסירי המחנה המורעבים אחרים אכלו בבולמוס וסבלו משלשולים קשים. חלקם לא התאוששו מכך. "ידעתי שאני צריך להיפטר למשל, הבשר הבוליביף המשומר, שהיה בחבילה, צריך לאכול במנות ישראלית

גיבורות

כתבי היד

היהודיים

הסכת

הספרנים

המוסף

מוסף לספרות

ניוזלטר

חיפוש

Select language

חיפוש:

חיפוש ...

Close search

בית < יום השואה < דן הדני, ניצול השואה בן ה-100, עדיין זוכר הכל

דן הדני, ניצול השואה בן ה-100, עדיין זוכר הכל

דון זלוצבסקי איבד את כל שהיה לו בשואה: את שגרת חייו, את כל משפחתו ואת אמונתו באדם. בדרך הוא שרד, בחוכמה ותושיה, את אושוויץ, סלקציה של מגלה, עבודות פרך וצעדת מוות ובנה

לעצמו חיים חדשים בארץ כדן הדני - צלם ועיתונאי לו תפקיד חשוב בתיעוד המתרחש במדינה היהודית אליה זכה לעלות. את זיכרונותיו מהתופת הדחיק במשך עשרות שנים ורק בגיל 92 החל לספר על השואה והתקומה שלו

יעל אינגל | 02.05.24

היסטוריה ישראלית

יום השואה

Blog 629 832

מימין, דן הדני בביקורו בספרייה הלאומית, 2024. צילום: דויד פרץ. משמאל דון זלצבסקי בנעורותו בגטו לודז', סביבות 1941.

לפני חודשים ספורים הגיע העיתונאי והצלם דן הדני לביקור בספרייה הלאומית שאך נחנכה בירושלים, הבית החדש של אוסף הצילומים האדיר שאצר בקריירה הארוכה שלו. זהו ארכיון צילומים שמקיף כמעט כל אירוע בתולדות המדינה, מסוף שנות השישים ועד שנת 2000, שנמסר אל הספרייה בסדר ובארגון מופתי. זו הייתה עבודת חייו, וכדי כשהיא תישמר היטב ותמשיך להיות רלוונטית, בחר הדני להעביר את הארכיון המלא של צילומיו לידי הספרייה הלאומית, שם חלקו הגדול נגיש דיגיטלית באתר הספרייה.

באוגוסט 2024 ימלאו להדני 100 שנים. הוא צלול, סיפוריו מרתקים ויש לו הרבה לספר. מעבר לקריירה שלו כצלם ועיתונאי, סיפור חייו יוצא דופן, ושזור בין ילדות מאושרת, התבגרות בגטו, במחנה השמדה ובמחנות עבודה וחיים חדשים ומאתגרים במדינת ישראל, שבמהלכם המציא את עצמו מחדש, יותר מפעם אחת. הדני הוא איש מיוחד, 100 שנותיו לא ניכרות עליו בחדות מחשבתו ודיבורו הרהוט. הסתכלותו על החיים ממרום שנותיו וניסיונו, מפוכחת והוא אינו עסוק בחרטות או בשאלות על העבר.

Whatsapp Image 2024 03 05 At 15.45.52

דן הדני בביקורו בספרייה הלאומית, 2024. צילום: דויד פרץ.

מה היה קורה אילו?

פעמיים היו בני משפחתו של דן הדני בדרכם לישראל עם הסרטיפיקט המיוחד לארץ ישראל. בשנת 1925, כשהדני היה עוד תינוק, הייתה משפחתו כבר בדרך לאונייה שתקח אותם לישראל. בנמל פגשו במקרה חבר טוב של אב המשפחה שברח מפלסטינה וסיפר על פוגרומים של ערבים ביהודים שמתחוללים בארץ המובטחת. הוא השביע אותם שיחזרו לפולין ולא יסכנו את חייהם בארץ, וכך

עשו. הפעם השנייה הייתה ב-1936. כשכבר ארזו את כל מיטלטליהם, אב המשפחה, קלמן, לקה בדלקת קשה בכיס המרה ונסיעתם בוטלה.

שאלנו את הדני כיצד הוא מרגיש בנוגע לכך שמשפחתו כמעט וניצלה מהגורל הידוע של יהודי אירופה במלחמה, האם חש עצב או כעס על הפספוס הזה? "זה היה הגורל שלנו", הוא ענה בהחלטיות.

Fam 19341209

התמונה המשפחתית היחידה ברשותו של דן הדני עם הוריו ואחותו. התמונה לקוחה מתוך עותק של הסרטיפיקט שניתן להם לעלייה לארץ ישראל אותו שלחה אימו לחברה שלה בארץ וכך ניצלה התמונה והגיעה לידיו של דן הדני שנים לאחר מכן בדרך לא דרך.

דן הדני נולד לפני מאה שנה, בשנת 1924, בשם דן [מבוטא דון] זלוצבסקי, בלודז' שבפולין. משפחתו הגרעינית כללה בסך הכל ארבעה אנשים – הוא, אחותו והוריו. אביו היה חייט במקצועו ואמו תופרת. "גדלתי בבית יהודי מאוד ציוני. אבי, קלמן, היה פעיל במפלגת "פועלי ציון" וכילד הייתי מגיע הרבה פעמים להכשרות של קבוצות שעמדו לנסוע לישראל", הוא נזכר. האם, לאה, הגיעה ממשפחה דוברת גרמנית. זו השפה שדן וסבינה, אחותו הגדולה ממנו ב-3 שנים, ידעו על בוריה, מה שהציל אותם לא פעם בהמשך. ההורים היו אומנים של ממש בעבודתם והבית כולו סבב סביב שולחן התפירה הגדול שעליו היו עובדים. מהם ספג הדני את היושרה, המקצועיות והאהבה שהיו חלק מהעשייה והאווירה בבית בו גדל. יחד חיו בבית שוקק חיים ומלא חום ואהבה. כשהוא מעלה זיכרונות מלפני המלחמה הוא רואה לנגד עיניו את אימו, מחכה לו בבית בכל יום כשחזר מבית הספר העממי. יחד הכינו את ארוחת הצהריים. הוא צפה בזמן שבישלה, וכך למד לבשל. מאז, בכל פעם שהדני בישל, הוא נשא חלק מאמו איתו.

אביו, קלמן, היה אדם מיוחד: איש מקצוע מהמדרגה הראשונה, ציוני פעיל, חבר בבית כנסת שבו גם היו משרדי הארגון בו התנדב – "לינת הצדק" – ארגון למתן עזרה ראשונה רפואית לנזקקים, בעיקר בשעות הלילה. הדני ואביו אספו יחד בולים וטיפחו אוסף בולים נרחב, ובו בולים מכל רחבי אירופה, כולל מגרמניה הנאצית. האוסף המפואר נותר נטוש באושוויץ יחד עם כל חפצי המשפחה שנארזו במזוודות ונלקחו איתם כשנלקחו מהגטו ב-1944 אל מותם או שיעבודם לעבודות פרך.

האנטישמיות והפוגרומים היו רק ההתחלה

כשהדני מגולל את סיפור ילדותו בפולין, האנטישמיות היא חלק בלתי נפרד ממנה, דוגמא אחת זכורה לו במיוחד. בשבת אחת, בזמן טיול משפחתי קבוע לפארק עירוני גדול בו נהג לשחק שח, פרץ פוגרום של חוליגאנים פולנים ביהודים. רבים מאלו שלא נפצעו או נהרגו על ידי הפורעים

נמחצו בדרך לשערי היציאה בדרך החוצה מהפארק. הדני ומשפחתו לא זוהו כיהודים בגלל מראם המודרני אך כמעט ונדרסו על ידי ההמון המפוחד וניצלו משם בשן ועין.

"הייתה אנטישמיות רבה בכל מקום" הוא מספר. "לא פעם הטיחו בי את האשמה – 'אתה הרגת את ישו', כאילו לא עברו אלפי שנים", אבל מוסיף – "ואני יכול להבין גם למה, וזה ממש לא לטובת העם היהודי". כילד וכנער שביתו היה מקום מפגש חברתי, עסקי ופוליטי, הוא שמע על עושיק ורמאויות שיהודים התרברבו בהם. הוא זוכר סיפור אחד של חייט אחר שהתפאר כיצד הצליח למכור לפולני חליפה שרצה להיפטר ממנה, ושהיתה גדולה על האיש בכמה מידות. בכל פעם שהפולני הסתכל במראה, החייט משך את החליפה לכיוון אחר. הוריו גינו התנהגויות כאלה מכל וכל והדני פיתח סלידה מכל חוסר יושר.

תחילת המלחמה

עשרה ימים אחרי שפולין נכבשה על ידי הצבא הנאצי, הגיעו הנאצים לעיר לודז' והודיעו שיהרגו את כל הגברים היהודים בגילאים מסוימים. היום הזה נצרב בזיכרונו של הדני. יחד עם משפחתו ניסה לברוח לכיוון ורשה, הוא ועוד מאות אלפי יהודים נוספים, אך ללא הועיל. הגרמנים השתלטו על נהר האנשים הבורחים בדרכם לוורשה. משפחתו של הדני לא התלבשה כיהודים ודיברה גרמנית מעולה ולכן הצליחה לחמוק מההתעללויות, אך שם לראשונה ראה הדני את האכזריות הנאצית, אכזריות שחוזרת אליו היום בסיוטיו: "הם הפשיטו יהודים מבוגרים, השאירו אותם רק עם ציצית והצליפו עם שוט על האיברים הצנועים שלהם. הם הרגו אנשים בסתמיות בצידי הדרכים", הוא נזכר. "אני רואה לנגד עיניי אירוע שהיה שם – קבוצה של שלושה גרמנים עומדת סביב יהודי אחד, ועם פינצטה מוציאים אחת אחת את השערות מהראש שלו כך שתישאר צורה של צלב קרס. זה היה סאדיזם טוטאלי ואני הבנתי – בני אדם הם חיות".

להוריו של הדני, שהעריצו את התרבות הגרמנית, היה קשה מאוד להתמודד עם מעשיהם של הגרמנים, אותם תפסו כאנשי תרבות ורוח. מה שראו באותם ימים שבר את ליבם. אבי המשפחה, קלמן, מעולם לא התאושש משברון ליבו. הוא מעולם לא חזר לעצמו והשבר הזה היה מה שהרג אותו בסופו של דבר, ב-1942, רעב וחולה בגטו לודז'.

מארבעה שנים הארוכות של המשפחה בגטו לודז' הדני לא זוכר הרבה, למעט את גסיסתו ופטירתו של אביו. "היינו בהישרדות, כל אחד עם עצמו" הוא מספר. "כשעליתי לארץ שאלו אותי למה לא עשינו כלום, לך תסביר שאתה היית בתוך אי, אתה מנותק! הגרמנים לאט לאט מרגילים אותך לכך שזו המציאות".

הוא זוכר שסבל בגטו חרפת רעב, למרות שהמשפחה ניסתה לגדל בהיחבא מעט ירקות בעציצים במרפסת מאולתרת שהייתה להם. הקצבת האוכל הייתה זעירה – פרוסת לחם אחת בבוקר ואחת בערב: "אני בטוח שההורים תרמו ממנת האוכל המוקצבת שלהם עבורי ועבור אחותי. אין לי הוכחה לזה אבל אני הרגשתי". את המתאבדים על גדר הגטו המחושמלת הוא גם לא שוכח. כמו רוב תושבי גטו לודז', הוא ואחותו אולצו לעבוד עבור הצבא הנאצי. התמונות היחידות שיש לו מאותן שנים הן ממפעל המגפיים בו עבדו, שם יוצרו מגפיים ממולאות קש עבור החיילים הגרמנים.

Holocaust Ghetto Lodz

דון זלוצובסקי משמאל, במפעל ליצור מגפיים לצבא הגרמני בגטו לודז', סביבות 1941.

Holocaust Ghetto Lodz

תמונה שצולמה במפעל ליצור מגפיים לצבא הגרמני בתוך גטו לודז', סביבות 1941. משמאל עם הטלאי הצהוב, מנהל משמרת הלילה של המפעל, מעליו סבינה זלוצובסקי, אחותו הגדולה של הדני, ומעליה דון סלוצובסקי (היום דן הדני).

בסלקציה של ד"ר מנגלה

על הנסיעה המסוייטת מהגטו לאושוויץ הוא כותב בהרחבה באתר האינטרנט שהקים: "לא רציתי לכתוב ספר כי אני חושב שיותר אנשים יקראו את זה ככה", הוא מסביר. עד לרגע ההוא, בכל שנות הגטו, אמו ואחותו לא נפרדו ממנו. בכאוס המוחלט של הגעת הרכבת לרציף, הוא הופרד מייד מאחותו ומאמו. אמו נרצחה באותו היום. אחותו, ככל שהצליח לברר, נרצחה כמה חודשים לאחר מכן באחד ממחנות העבודה. "אין יום שעובר שאני לא חושב על כל המשפחה ומתגעגע. מאחותי ואמא שלי אפילו לא הספקתי להיפרד" הוא נאנח. בניגוד למשפחתו, הדני עבר כמה מחנות עבודה שונים ושרד. בכל אחד, כך הוא מספר, ניסים, צירופי מקרים, מזל ושכל ישר עזרו לו לשמור על חייו.

לאחר שבועות ספורים באושוויץ התקיימה סלקציה של ד"ר מנגלה. כדי למנוע כל אפשרות להתמרדות האסירים, התחילו ההתעללויות בהם ימים קודם לכן. "היינו עירומים והיינו צריכים לקפוץ קפיצות צפרדע, במשך שעות. מי שזה לא היה בכוחותיו חטף מכות רצח", מספר הדני. הם הסתדרו בחמישיות לקראת בואו של מנגלה, שלא נהג לדבר, אלא רק להורות עם אצבעו על מי שעליו לצאת מהשורה ולהצטרף לקבוצת הנושרים, המיועדים למוות מידי. כשהגיע להדני הצביע מנגלה לכיוונו. הדני שאל בגרמנית רהוטה: "אליי אתה מתכוון?" ומנגלה ענה "תמשיך לעמוד, כלב". האיש שמאחורי הדני, האחרון בחמישייה היה חסר המזל שנרצח באותה סלקציה.

מי שעבר את הסלקציה נבחר לעבודות פרך במפעלי ביסיניג שבמחנה בראושנווייג, שהוסבו במלחמה לייצור טנקים גרמניים. הקור ששרר שם בחורף 1944 היה כה קיצוני עד כי לרבים קפאו

אצבעות הרגליים. "היו שהתעוררו בלילות מנגיסות עכברושים שהתגלו רק כשהגיעו מהאיזור הקפוא לאזור בו היה עדיין בשר חי, אז היה האדם מתעורר בצרחות, זה היה נורא", מספר הדני, שבמזל ותושייה מצא חתיכות של שק מלט ריק, שעשוי מכמה שכבות נייר, ועטף בהן את כפות רגליו נגד הקור והעכברושים.

לאחר כמה ימים הועבר למחנה עבודה בעיירה סמוכה, פשלדה. אחד ממנהלי המקום, מייסטר היילר, תחתיו עבד הדני, היה נציג המפלגה הנאצית. היילר היה ידוע באכזריותו ואפילו הגרמנים האחרים פחדו ממנו. "אני עבדתי במשמרת לילה – 6 בערב עד 6 בבוקר – כמו המייסטר הזה, והוא הראה לי מה אני צריך לעשות: איך להרים גוש ברזל במשקל 42 קילוגרם, לקרב אותו למחרטה בזווית מסוימת ולרתק אותו למקומו כך שהמחרטה תעבד אותו לגודל הרצוי. זכרתי שהוא החזיק את הברזל בזווית מיוחדת ועשיתי בדיוק אותו דבר כמוהו".

בזכות הקליטה המהירה שלו הבין הדני מה נדרש ממנו. למרות שמעולם לא עבד קודם במקצוע טכני, ובעצמו שקל באותם ימים בסביבות 40 קילוגרמים, הצליח תוך ימים ספורים להביא לתפוקה לא רעה. בזכות הגרמנית שבפיו יכלו השניים לשוחח, ובמשמרות הלילה הארוכות המייסטר היה מספר לו על חייו וכיצד התגלגל למפלגה הנאצית. "פעם אחת הוא הביא לי אפילו פרוסת לחם, מי שמע על דבר כזה? או אפילו מעט מתחליף קקאו שהיה להם בקנטינה, קראו לזה אלוז-קקאו. זה היה לא יאומן בשבילי!" רגעים קטנים כאלה נתנו לו כוח ותקווה בימים הקשים ביותר.

שמחתי, אבל לא ידעתי על מה אני שמח

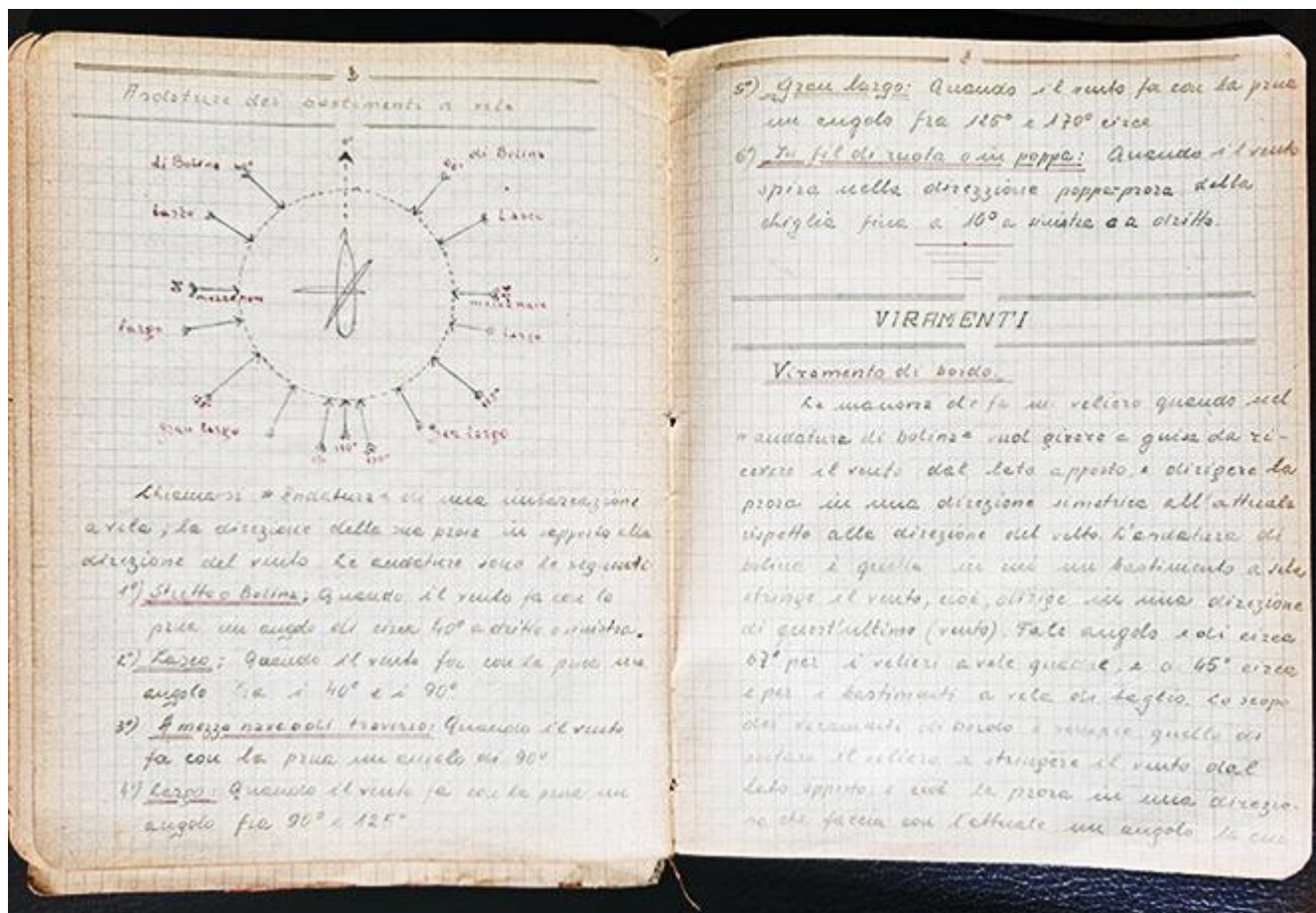
הדני הועבר לעבודת פרך בכמה מחנות שונים. בדרך לאחד מהם נאלץ לצעוד ב"צעדת מוות", גם אותה שרד. לקראת סוף המלחמה היה במחנה רוונסבריק, כחלק מקבוצה שנועדה להחלפה, אולי עם שבויי מלחמה גרמנים. קציני ה-SS דרשו מאנשי הקבוצה ללכת ביער ולהיכנס למחנה אחר. "הייתי בטוח ששם ירצחו אותנו" הוא מספר "אבל לא, אלה היו צריפים ששייכים לארגון אונר"א ושם חילקו לנו חבילות מזון – עם אוכל משומר וסיגריות". גם פה התגלתה חוכמת החיים של הדני הצעיר. "צריך לזכור – אנחנו מדברים על אנשים שהיו מורעבים במשך חודשים ושנים, לאכול אוכל כזה ולהתנפל עליו זה ממש מסוכן. אני את זה הבנתי. אני פשוט ידעתי מעצמי". רבים מאסירי המחנה המורעבים אחרים אכלו בבולמוס וסבלו משלשולים קשים. חלקם לא התאוששו מכך. "ידעתי שאני צריך לאכול במנות קטנות את הבשר ה"בוליביף", שהיה בחבילה, ולהתפטר המרגרינה כי לא היה לחם. גם את הביסקוויטים היבשים אכלתי לאט לאט".

כשראה את החיילים האמריקאים נכנסים בשער המחנה כדי לשחררו היה מותש מדי מכדי לקום. "שמחתי, אבל לא ידעתי על מה אני שמח" הוא מספר. אחרי כמה ימים טובים של התחזקות הבין שהוא אדם חופשי שוב, אך עם ההבנה הזו, והמסע חזרה הביתה ללודז', ידע – לא נשאר לו אף אחד בעולם הזה. הוא לבדו.

בבית בו גרו בגטו לודז' היה מחסן קטן, בו מצא את התמונות המעטות שלו ושל משפחתו מתקופת שהותם בגטו. תמונות שצולמו בסתר, זיכרון מוחשי כמעט יחיד מהחיים שהיו לו עד אז. משם התגלגל למחנות העקורים. הוא לא יכול לשכוח את היריבות שראה אז בין הקבוצות השונות של הניצולים: "אם פה במחנות מישוהו מפועלי ציון לא יכול ללכת לדבר עם בית"ר, ויש כאלה יריבות ומתח – וכולנו ניצולי שואה – איך ננהל ככה מדינה?"

למרות שהיו בידי אפשרויות אחרות, להדני היה ברור שהוא ממשיך את צוואתם הלא כתובה של הוריו, מגשים את חלומם הציוני ועולה לישראל. הוא התקבל לקבוצה שיצאה ללמוד ימאות באיטליה, בלי שידע מילה באיטלקית ובלי שהכיר שם אף אחד. למרות זאת, הדני עבר את הקורס בהצטיינות ויום לאחר שנחת בארץ כבר התגייס לחיל הים הטרי. "הדבר הכי קשה היה היחס שאנחנו, ניצולי השואה, קיבלנו מהצברים. התייחסו אלינו כמו מטומטמים, 'איך לא התגדתם', לך תסביר את זה לאנשים שבעים, מה זה שנים של הרעבה".

לימודי פיקוד ומכונה באיטליה

מחברת מקורית בכתב ידו של הדני ששמר מלימודי הימאות באיטליה.

בישראל לקח לו זמן לבסס לעצמו חיים חדשים. "גם כשהייתי חייל בצבא הייתי רעב. הרי לא היה לי בית לצאת אליו, לא אף אחד בעולם הזה. הייתי נשאר בצבא גם בחופשים כדי שלפחות יהיה לי משהו לאכול ואיפה לישון."

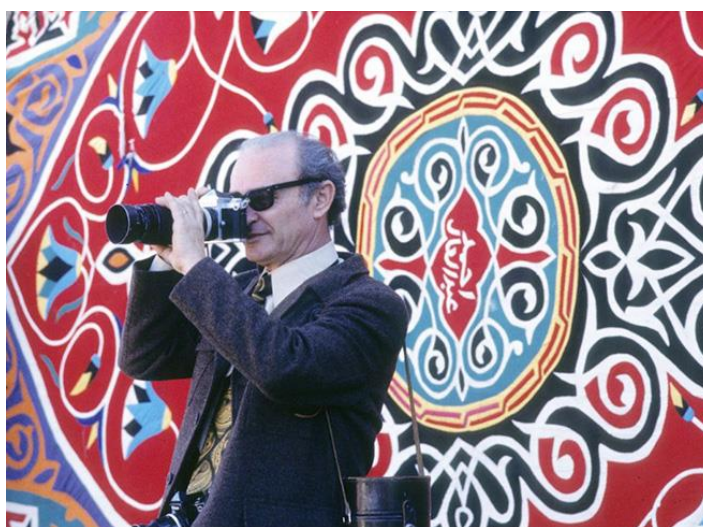
הדני שירת בצה"ל עד לפרישתו בגיל 40 בדרגת רב סרן, אז החל קריירה נוספת כצלם עיתונות והקים את סוכנות העיתונות IPPA, ואף כתב כתבות לעיתונות. כמי שמעולם לא למד עברית בצורה מסודרת זו הייתה תחושת גאווה וניצחון על הנסיבות הנוראיות של ראשית חייו.

דן הדני במהלך שנותיו כקצין בחיל הים בצה"ל. מתוך אלבום פרטי.

אני מביין שאני חייב לדבר על זה ואני בין הבודדים שעדיין יכול

מה התחולל בנפשו בסיום מלחמת העולם השנייה, והוא בן 21 בלבד, כשגילה שנותר לבדו בעולם, ללא נפש אחת קרובה ששרדה את השואה? שלא נשארה לו כמעט אף מזכרת מלפני המלחמה? התמונות שיש בידיו של הדני מילדותו ונעוריו, ממשפחתו שנספתה כולה, הן ספורות. אולי גם בשל כך, הפך הדני עם השנים להיות מתעד ומקטלג סקרן, מאורגן ומוקפד שמנציח בדבקות את מה שמתרחש במדינה הצעירה.

דן הדני בעבודתו, במהלך ביקור במצרים לשיחות השלום, 1977. מתוך ארכיון דן הדני, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית.

במשך שנים לא דיבר הדני על מה שעבר עליו בשואה: "לא רציתי לגרד את הפצע, התעסקתי בלשרוד וגם התביישתי לדבר על זה, בגלל כל מה שספגתי מהצברים" הוא מסביר. רק בגיל 92 הסכים לראשונה לחזור לביקור בפולין ואז נפתח הסכר. מאז הוא מדבר ומספר ככל שמוכנים לשמוע אותו. הוא גם דאג להעלות באתר האינטרנט שלו (שהקים בעצמו בגיל 99) את סיפוריו מתקופת השואה. "אני מבין שאני חייב לדבר על זה ואני בין הבודדים שעדיין יכול! גם אם זה לא פשוט בשבילי. זה מחזיר אותי לעבר, יש לי סיוטים בלילות".

דן הדני בראיון בעת ביקורו בספרייה הלאומית, 202426024. צילום: דויד פרץ.

כששואלים את הדני על השבעה באוקטובר הוא משיב: "זה היה מבחינתי יום של שואה, יום אחד! התעוררתי בבוקר והקשבתי לרדיו, שמעתי מה מספרים ומיד סגרתי, חשבתי שזה לא יכול להיות. אבל אז הסתקרנתי ופתחתי שוב ונזכרתי – ככה מרגישה שואה."

הדני הגיע לספר את סיפורו במסגרת אירוע "זיכרון בסלון" בספרייה הלאומית, הבית של ארכיון התמונות העשיר והחשוב שלו. שם הוא זמין לרווחת כולם: "יש לי מעט נחת מהידיעה שארכיון התמונות הענק שעבדתי עליו כל חיי שמור ובטוח בספרייה הלאומית. זה נותן לי גאווה לדעת שנשאר משהו אחריי."

נדמה כי חייו העשירים של דן הדני מעניקים לנו יותר מסיפור חיים אחד, והוא מבקש רק לאחל שהמדינה שכה חלם עליה ושמה כל כך לשרת ולהיות חלק ממנה, שתמשיך להתקיים ולהיות נאמנה לאותם ערכים שהדריכו אותו בחייו.